

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

26^E JAARGANG

WOENSDAG 29 OCTOBER 1941

No. 1345

HOOFDREDACTEUR:

M. F. J. Cool (Rotterdam).

PLAATSVERVANGEND HOOFDREDACTEUR:

J. H. M. Meijerink (Rotterdam).

Redactie en Administratie: Pieter de Hoochweg 122, R'dam-W.

Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplaatweg.

Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408 (ten name van „Economisch-Statistische Berichten”).

Abonnementsprijs voor het weekblad, waarin tijdelijk is opgenomen het Economisch-Statistisch Maandbericht, franco p. p. in Nederland f 20.85* per jaar. Buitenland en koloniën f 23.— per jaar. Abonnementen kunnen met elk nummer ingaan en slechts worden beëindigd per ultimo van elk kalenderjaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties. Adreswijzigingen op te geven aan de Administratie.

Advertenties voorpagina f 0.50 per regel. Andere pagina's f 0.40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief.

INHOUD:

	Blz.
De consolidatieleening 1941	614
De Deutsche prijspolitiek door E. Wiegand	617
Commercieele balans en fiscale balans door J. Voet ..	621
Ontvagen boeken, brochures en statistieken	622
Overheidsmaatregelen op economisch gebied	623
Maandcijfers.	
Maand- en weekcijfers betreffende den economischen toestand van Nederland	622
Statistieken.	
Bankdisconto's - Wisselkoersen - Bankstaten	623—624

GELD- EN KAPITAALMARKT.

Op de *geldmarkt* werpt de storting op de nieuwe leening reeds haar schaduwen. De geldgevers zijn doende hun liquiditeiten zo hoog mogelijk op te voeren en in verband daarmee financiert de schatkist zich geheel met callgeld, waardoor straks een gedeelte van de storting zonder moeite met die call-leeningen kan worden vereffend. Het is waarschijnlijk, dat na de storting op de nieuwe leening de schatkist geheel zal vrijkomen van De Nederlandsche Bank. De omvang van het rechtstreeks ondergebrachte papier is veel geringer dan bij de vorige leening; toen beliep het meer dan 200 miljoen gulden, nu maar ongeveer 70 miljoen gulden. Destijds was, na de storting, het geheele bedrag afgelost, met uitzondering van een bedrag van 35 miljoen gulden, waartegenover echter de schatkist een creditsaldo had tot hetzelfde bedrag. Zoodat toen in feite op het moment van de storting de schatkist per saldo geen geld meer bij De Nederlandsche Bank had opgenomen. Al heel spoedig moest toen weer opnieuw schatkistpapier direct bij de Bank worden ondergebracht, als gevolg van de uitbreiding van den biljettenomloop. Nu ditmaal ongeveer voor 130 miljoen gulden minder bij de Bank is ondergebracht, en bovendien een eventueele stijging van de behoefte aan bankpapier na de uitgifte deels gedekt wordt door de stijging van de buitenlandsche wisselportefeuille, is er goede grond om te verwachten, dat de schatkist nu voorloopig geen beroep meer op de centrale bank zal behoeven te doen. Wellicht kan zelfs het renteloze voorschot voorloopig onbenut blijven. Dit alles hangt echter uiteindelijk af van de duurzame wijziging in de drie factoren, die wij in ons vorige overzicht noemden: biljettenomloop, saldi van anderen, en beleeningen.

De *obligatiemarkt* blijkt verleden week haar dieptepunt te hebben bereikt. In den loop van de verslagweek trad een licht herstel in. De 3—3½ pCts.-leening 1938, die verleden week tot 92 pCt. was ingezakt, is opgelopen tot 93 pCt. De 4 pCts.-leening 1941 is weer tot boven pari opgelopen. In de nieuwe 3½ pCts.-leening is op 28 dezer de handel begonnen tegen een disagio van circa 1½ pCt. Dit bevestigt wel de verwachting, dat zich voorloopig aanbod zal openbaren van de zijde van vennootschappen en particulieren, die inschreven om zich te vrijwaren tegen een aanslag in de gedwongen leening, doch feitelijk geen liquide middelen vrij hadden. Hoewel zich daartegenover waarschijnlijk wel vraag zal ontwikkelen van de zijde van institutioneele beleggers, inclusief de Rijksfondsen, moet toch voorloopig op een reactie tot beneden den uitgiftekoers worden gerekend, omdat, althans deze beleggers, voorzoover niet tot de Rijksfondsen behoorend, slechts daardoor in de markt zullen komen.

De *aandeelenmarkt* was in de verslagweek over het algemeen gunstig gestemd. De omzetten waren niet groot, maar het koerspeil steeg geleidelijk, waarvan vrijwel alle groepen profiteerden. Olie, die de week openden op 304 (na een slot van de vorige week beneden de 300), sloten op 314, na Vrijdag een oogenblik een hoogsten koers van 419 te hebben bereikt. H.V.A. sloten op 480 na een opening op 470. Scheepvaartunie kwamen van 197 op 208. En zoo was de heele markt vast gestemd.

DE CONSOLIDATIELEENING 1941.

Een medewerker uit bankkringen schrijft ons:

De „ $3\frac{1}{2}$ pCts.-obligatieleening Nederland 1941” is de derde leening „met den stok achter de deur”, die sedert het uitbreken van den oorlog hier te lande werd uitgegeven. De eerste werd geëmitteerd, toen ons land zelve nog niet bij den oorlog was betrokken, maar toch reeds, zij het in beperkte mate, van een „oorlogseconomie” kon worden gesproken. De tweede en derde leening van dezen aard werden tijdens de bezetting uitgegeven.

Een vergelijking van deze drie leeningen op verschillende punten leidt tot de volgende beschouwingen.

Omvang van de vlottende schuld vóór de consolidatie.

Het totaalbedrag van de vlottende staatsschuld in Februari 1940, voorafgaande dus aan de uitgifte van de 4 pCts.-leening 1940-II, beliep rond 900 miljoen gulden. Daarvan was rond 490 miljoen opgenomen in den vorm van schatkistpromessen en -biljetten. Bij de beschouwing van deze cijfers moet worden bedacht, dat de uitgifte van deze leening was voorafgegaan door de vrijwillige leening 1940-I (zonder „stok achter de deur”), die weliswaar slechts ten deele slaagde, doch die de vlottende schuld reeds had doen verminderen; immers eind December 1939 had deze ongeveer 1070 miljoen gulden beloopt.

In Januari 1941, voorafgaande dus aan de uitgifte van de 4 pCts.-leening 1941, was het totaal bedrag der vlottende verplichtingen van de schatkist rond 1800 miljoen gulden, waarvan ruim 1300 miljoen was opgenomen in den vorm van schatkistpromessen en -biljetten. Toen had men dus de vlottende schuld tot een veel hoger niveau laten oploopen dan ter gelegenheid van de vorige consolidatie-operatie. Daartegenover stond dan ook, dat de omvang van de leening grooter was; inplaats van 300 miljoen werd nu 500 miljoen gulden geëmitteerd. Zelfs na deze uitgifte resteerde echter van de vlottende schuld een groofter bedrag dan de totale omvang der vlottende verplichtingen vóór de consolidatie-operatie in 1940.

Vlak vóór de uitgifte van de laatste consolidatieleening beliep de vlottende schuld ruim 2500 miljoen gulden, waarvan iets minder dan 1900 miljoen was opgenomen in den vorm van schatkistpapier. Ook nu bleef de omvang der consolidatie beperkt tot 500 miljoen gulden, zoodat na deze operatie nog een vlottende schuld resteert van rond 2 milliard gulden, ofwel een paar honderd miljoen meer dan de omvang der verplichtingen op korten termijn vóór de voorlaatste consolidatie-operatie.

Men kan dus den opzet constateeren, om van het bedrag, dat de schatkist uit leeningen moet dekken, telkens slechts een deel uit lange leeningen te financieren en het restant uit vlottende schuld, zoodat de omvang van die vlottende schuld, ondanks de consolidaties, voortdurend toeneemt. Vóór de uitgifte van de eerste semi-gedwongen leening was die schuld 900 miljoen gulden, na de storting op de derde leening van dien aard zal de vlottende schuld nog ongeveer 2 milliard gulden beloopt. Bij het beoordeelen van deze situatie moet men er mede op bedacht zijn, dat de overgang van de dividend- en tantiëmebelasting op de winstbelasting een niet onbelangrijken achterstand — van relatief korten duur — bij de belasting-inning van Naamlooze Vennootschappen met zich heeft gebracht. De invoering van de Inkomstenbelasting 1941 en de wijzigingen in de Vermogensbelasting hebben uiteraard ook een vertragenden invloed op het binnenkomen van middelen uit deze bronnen; hier staat evenwel tegenover, dat door de nieuwe vóórheffingen (loonbelasting, dividendbelasting) op het gebied der eerstgenoemde heffing een belangrijke compenseerende invloed werkzaam is. Niettegenstaande dit mag echter worden vastgesteld, dat men bewust de vlottende schuld tot een hooger niveau doet oploopen dan vroeger.

Deze wijze van financieren is — markttechnisch beschouwd — volkomen rationeel. De omvangrijke overheids-

uitgaven, gevoegd bij de ontwikkeling van 's lands goederen-voorraadpositie, heeft geleid tot accumulatie van omvangrijke geldkapitalen bij ondernemingen, die, in verband met de uiteindelijke bestemming dezer middelen na den oorlog, daarvoor in de eerste plaats op de geldmarkt emplooi zoeken. Voor belegging op de kapitaalmarkt, dus op langeren termijn, worden die middelen voor het overgrootste deel niet in beschikbaar gesteld. Zou men de consolidatie dus te ver willen doorvoeren, dan zou men op de kapitaalmarkt een vraag naar middelen doen ontstaan, die het aanbod verre overtreft. Financiering op korten termijn van een omvangrijk en groeiend deel van de behoefte aan middelen van de schatkist is dus inderdaad de aangewezen weg. Ware het niet, dat de — toch ook voortgaande — accumulatie van voor belegging op langen termijn beschikbare kapitalen tot moeilijkheden aanleiding zou geven, indien men verzuimt daarvoor een débouché te scheppen door de uitgifte van lange leeningen, dan zou in beginsel een nog verder gaande financiering op de geldmarkt niet onlogisch zijn. Het verloop van de aandelenmarkt in het laatste jaar heeft echter het bezwaar aangevoerd van het niet aanboren van de bronnen der kapitaalmarkt voor consolidatie van staatsschuld. Het tempo van de consolidatie moet dus den juisten middenweg zien te vinden tusschen „overtrekken” van de kapitaalmarkt en „onderconsumptie” — wanneer men het gemakshalve zoo mag noemen — op die markt.

De afhankelijkheid van de schatkist van de centrale bank.

In Februari 1940 was door de schatkist een bedrag van 25 miljoen gulden schatkistpapier rechtstreeks bij De Nederlandsche Bank ondergebracht. In Januari 1941 was dit cijfer ruim 200 miljoen gulden, en kort voor de aankondiging van de recente consolidatie-uitgifte beliep het rond 70 miljoen gulden.

In tegenstelling tot het beoep van de vlottende schuld in het algemeen, is hier derhalve geen sprake van een geleidelijk accres. Integendeel, op het oogenblik is de afhankelijkheid van de schatkist van de centrale bank aanmerkelijk geringer dan bij de vorige consolidatie-operatie.

Hierbij kan worden opgemerkt, dat er slechts een verwijderd verband bestaat tusschen de wenschelijkheid van consolidatie en de mate, waarin de schatkist haar geldbehoefte kan dekken op de open geldmarkt. Aangezien in den regel middelen, die latent ter beschikking van de kapitaalmarkt staan, effectief op de geldmarkt worden aangeboden, zal men slechts hoogst zelden een consolidatie — d.w.z. een verplaatsing van de financiering van de geldmarkt naar de kapitaalmarkt — als middel kunnen aangrijpen om middelen, die men op de geldmarkt niet kan vinden, op de kapitaalmarkt op te nemen, omdat immers het aanbod op de geldmarkt door de leeningsoperatie zelve met een overeenkomstig bedrag afneemt. Slechts indien en voor zoover bankpapier uit de circulatie terugvloeit, kan men op geld- en kapitaalmarkt tezamen meer middelen opnemen dan voorheen op de geldmarkt disponibel waren, terwijl hetzelfde verschijnsel kan worden waargenomen voor zoover saldi bij de centrale bank, die de houders niet voor uitzetting op de geldmarkt beschikbaar hielden, als gevolg van de consolidatie in het verkeer komen.

Een verruiming van de geldmarkt, in vergelijking met den toestand vóór de consolidatie-operatie, kan tenslotte ook worden bereikt, indien en voor zoover de beleeningen bij de centrale bank — als uitvloeisel van de emissie — toenemen, doch in dat geval wordt slechts de directe afhankelijkheid van de schatkist vervangen door een indirecte afhankelijkheid via de „beleeningsdebiteuren”. Hieruit volgt, dat de omvang van het rechtstreeks bij De Nederlandsche Bank ondergebrachte schatkistpapier bij de overweging van consolidatie nauwelijks een rol kan spelen. Dat op het oogenblik het bedrag van deze discontereingen rond 130 miljoen gulden lager is dan

vóór de uitgifte van de 4 pCts.-leening 1941, is dan ook een factor, die bij de vergelijking vrijwel kan worden verwaarloosd.

De leeningsvoorwaarden.

Het rentetype der beide eerste semi-gedwongen leeningen was 4 pCt., dat der recente leening $3\frac{1}{2}$ pCt. Van minstens evenveel belang als het rentetype zijn echter de aflossingsvoorwaarden. De leening 1940-II was een „lange” leening met een *gemiddelden* looptijd van ruim 20 jaar (afgezien dan van de belastingfaciliteit, toegekend aan de stukken, verkregen door hen, die de storting bewerkstelligden met de obligatiën der leening 1940 I), dus dezelfde aflossingsvoorwaarden, die bijv. golden voor de $3-3\frac{1}{2}$ pCts.-leening 1938. De 4 pCts.-leening 1941 daarentegen was een kortlopende leening, waarvan de aflossing in tien gelijke jaarlijksche termijnen geschiedt. In verband met de aan die stukken verbonden belastingfaciliteit en de bepaling, dat de jaarlijksche aflossing vermindert kan worden met het bedrag, dat voor belastingbetaling werd ingeleverd, moet deze obligatie voor hen, die er geen belasting mede betalen, als een tienjarige worden aangemerkt en mag men niet zonder meer den gemiddelden looptijd op ruim 5 jaar aannemen. Zelfs wanneer men hiermede rekening houdt, is deze leening er echter toch een van de kortlopende soort.

De nieuwe $3\frac{1}{2}$ pCts.-leening is een twintigjarige leening, met gelijke jaarlijksche aflossingen, zoodat de gemiddelde looptijd uitkomt op ruim 10 jaar. Hoewel deze gemiddelde looptijd gelijk is aan den calculatie-looptijd van de obligatiën der 4 pCts.-leening 1941, ingeval daarvan jaarlijks een bedrag gelijk aan de verplichte aflossing voor belastingvereffening wordt aangewend, is toch bij stijging van het rentepeerl het weerstandsvermogen van den koers der 4 pCts.-leening grooter als gevolg van de vraag, die zich zal ontwikkelen, juist uit hoofde van die belastingfaciliteit.

Van groot belang naast de absolute leeningsvoorwaarden is de verhouding van het rendement tot dat, wat op het moment van de aankondiging der leening kon worden bedongen bij aankoop van obligatiën van reeds uitstaande leeningen tegen den geldenden beurskoers.

Toen de uitgifte van de 4 pCts.-leening 1940-II werd aangekondigd, noteerde de $3-3\frac{1}{2}$ pCts.-leening 1938 circa 84 pCt., derhalve op een rendementsbasis — inclusief aflossingswinst — van circa $4\frac{1}{2}$ pCt. De langlopende leening 1937 noteerde toen om en nabij de 78 pCt., dus op een rendementsbasis van 4,5 pCt. De kortlopende 3 pCts.-leening 1936 kwam eveneens op een rendement van bijna $4\frac{1}{2}$ pCt. De 4 pCts.-consolidatieleening, die uitkwam à pari, leverde een rendement op van 4 pCt. Deze leening lag derhalve uitgesproken „uit de markt”. De indirecte inschrijvingsdwang beteekende voor de betrokkenen, dat zij zich een opoffering in rendement moesten getroosten in vergelijking tot de „marktrente”. Hetgeen dus beteekende, dat bij gelijkblijvende kapitaalrente de nieuwe stukken na de uitgifte dadelijk een vrij belangrijk disagio moesten doen, wat dan ook het geval was. De inschrijvingsdwang beteekende dus een zekere mate van kapitaalshewing.

Ten aanzien van de 4 pCts.-leening 1941 lag de situatie geheel anders. Tegen de koersen, genoteerd kort vóór de aankondiging van die leening, leverden vele oude leeningen, met een looptijd ongeveer gelijk aan die van de nieuwe tienjarige leening, een rendement op van minder dan 4 pCt. De 3 pCts.-leening Nederland 1936 bijv. stond toen op een rendementspeerl van $3\frac{1}{2}$ pCt. Zelfs de langlopende leeningen gaven een rendement, dat slechts weinig hooger was dan de 4 pCt., die op de nieuwe uitgifte werd geboden, en dat verschil was meer dan gemotiveerd door het belangrijke verschil in looptijd.

Ook de recente leening neemt, onder de semi-gedwongen leeningen, weer in zooverre een bijzondere positie in, dat de leeningsvoorwaarden zich volkomen aanpassen bij de

marktsituatie, zooals die bestond voordat de aankondiging der uitgifte haar invloed op het koerspeerl had doen gelden. Het rendement op de nieuwe leening ad circa 3,85 pCt. was gelijk aan dat op de gestaffelde staatsleening tegen den koers van den dag, voorafgaande aan dien van de publicatie der emissie. Nog kort tevoren, voordat de geruchten inzake de emissie het koerspeerl hadden gedrukt, stond deze laatste leening op een rendementspeerl van minder dan $3\frac{1}{2}$ pCt. De 3 pCts.-leening 1936, waarvan de looptijd betrekkelijk weinig afwijkt van dien der nieuwe leening, leverde op basis van den koers, genoteerd op de laatste leverde voorafgaande aan de leeningsaankondiging, een rendement van 3,6 pCt. Nog slechts kort tevoren stond de noteering van deze leening op een niveau, dat minder dan $3\frac{1}{2}$ pCt. rendement opleverde. Alleen het rendement van de 4 pCts.-leeningen was meerendeels een fractie gunstiger dan dat op de nieuwe leening, waartegenover echter de conversiekans voor de verdere toekomst staat.

Alles bijeengenomen kan men dus zeggen, dat de eerste semi-gedwongen leening werd uitgegeven op voorwaarden, die belangrijk „beneden de markt” lagen, dat zulks bij de 4 pCts.-leening 1941 al niet meer het geval was, en dat dit laatste met nog meer grond kan worden gezegd van de recente leening.

Reeds maanden geleden liepen geruchten over de uitgifte van een nieuwe consolidatieleening. Inderdaad zou de omvang van de vlottende schuld wellicht reeds eerder consolidatie hebben doen verwachten. Het uitstel van de uitgifte tot nu heeft in elk geval dit groote voordeel opgeleverd, dat de kapitaalmarkt voldoende middelen heeft kunnen accumuleeren om het rentepeerl terug te doen loopen tot een dusdanig niveau, dat een $3\frac{1}{2}$ pCts.-leening bij een uitgiftekoers van 97 $\frac{1}{2}$ pCt. als volkomen normaal en „in de markt” kon worden beschouwd. Terwijl om dat doel te kunnen bereiken in het begin van dit jaar nog een leening met een looptijd van slechts 10 jaar, met gelijke jaarlijksche aflossingen, moest worden uitgegeven — waarbij dus de staat het geld gemiddeld slechts $5\frac{1}{2}$ jaar tot zijn dispositie heeft, en daaraan bovendien de bekende belastingfaciliteit (voor successierecht) moest worden verbonden, kon men nu, mede dank zij de geschetste tactiek, reeds een 20-jarige serieleening kiezen, waarop de qualificatie „consolidatieleening” zeker méér van toepassing is.

De maatstaven voor den indirecten inschrijvingsdwang.

Alle drie genoemde leeningen waren leeningen „met den stok achter de deur”, d.w.z. dat zij ingeval van mislukken zouden zijn gevolgd door een gedwongen leening. De leening 1940 hield als dreiging in de uitgifte van een 3 pCts.-gedwongen leening, die door inkoop kon worden gedelgd. Bij de beide laatste leeningen nam de „stok” den vorm aan van een $2\frac{1}{2}$ pCts.-annuïteitenleening, ook aflosbaar door inkoop. Bij de jongste leening was nog de bijzonderheid, dat de gedwongen leening niet tot hetzelfde bedrag zou worden uitgegeven als de vrijwillige, doch tot het dubbele daarvan. Door inschrijving op de vrijwillige leening, overeenkomstig de in het prospectus genoemde maatstaven, vrijwaarde men zich dus tegen een aanslag in de gedwongen leening voor het dubbele bedrag.

Zoowel bij de eerste en de tweede als bij de derde vrijwillige leening, moesten particulieren, aangeslagen in de vermogensbelasting, deelnemen voor een zeker bedrag, afhankelijk van den omvang van het vermogen. Het van het vermogen in te schrijven gedeelte was uiteenlopend. Bij de eerste leening ving de inschrijvingsplicht aan bij f 30.000. Bij een vermogen van een half miljoen gulden moest rond 2 pCt. van het vermogen worden ingeschreven. Bij de tweede leening ving de plicht reeds aan bij f 16.000. Bij een vermogen van een half miljoen gulden moest voor rond 5 pCt. van het vermogen worden deelgenomen.

Bij de laatste leening was f 20.000 het minimumvermogen, dat inschrijvingsplicht schiep; bij een vermogen van een half miljoen gulden beliep het percentage der deelneming rond $3\frac{1}{2}$.

Van de andere tot deelneming indirect verplichte groepen kan het volgende worden opgemerkt:

De levensverzekeringmaatschappijen hebben op alle drie de leeningen moeten inschrijven; bij de eerste voor 2 procent van de gezamenlijke waarde van het actief, bij de tweede en derde voor 3 procent van het actief. Hetzelfde geldt voor particuliere pensioenfondsen. Deze beide categorieën worden bij de laatste leening voor het eerst afzonderlijk en met name genoemd; bij de vorige leeningen vielen zij onder de algemeene omschrijving: „maatschappijen, fondsen en instellingen, die in de uitoefening van hun bedrijf of werkzaamheden, in verband met door hen aanvaarde verplichtingen, regelmatig gelden rentegevend uitzetten op termijnen langer dan één jaar.” Onder die omschrijving vielen bij de eerste leening ook spaarbanken, bij de tweede leening waren die instellingen echter uitdrukkelijk vrijgesteld. De boerenleenbanken, die bij de eerste leening uitgezonderd waren, vielen den tweeden keer wél in de categorie der inschrijvingsplichtigen. Beide categorieën waren bij de jongste leening vrijgesteld; het criterium was veranderd en alleen levensverzekeringmaatschappijen en pensioenfondsen werden genoemd.

De naamlooze vennootschappijen, commanditaire vennootschappen op aandelen, coöperatieve vereenigingen, vallende onder de dividend- en tantiëmbelasting, resp. onder de winstbelasting, hebben op de eerste en de laatste leening moeten inschrijven, terwijl zij bij de uitgifte van de tweede leening niet tot inschrijven verplicht waren. Bij de eerste leening lag het criterium voor de vaststelling van het bedrag der verplichte inschrijving bij het bedrag der over het laatste boekjaar uitgekeerde winst (men moest inschrijven voor een bedrag gelijk aan de helft der uitgekeerde bedragen), bij de laatste bij het totale bedrag van het fiscale zuiver vermogen. Ingeschreven moest worden 3 procent van het zuiver vermogen per ultimo 1939 of den eerstvolgenden balansdatum.

De ratio, die men in de maatstaven voor de gedwongen leening redelijkerwijze mag verwachten, is, dat wordt gestreefd naar het samenvallen van werkelijk beschikbaar spaarkapitaal en inschrijvingsplicht. Wanneer men immers daar, waar geen kapitaal voor investering beschikbaar is, inschrijvingsdwang oplegt, scheidt men de noodzaak tot afstooten, kort na de inschrijving, van obligatiën of beleening daarvan. Natuurlijk kunnen algemeene richtlijnen nimmer rekening houden met individueele afwijkingen van den regel. Maar de maatstaven moeten toch dusdanig zijn, dat over de geheele linie gezien, inderdaad de aanwezigheid van onbelegd spaargeld mag worden verondersteld.

Ten aanzien van de verzekeringsmaatschappijen en pensioenfondsen kan men zeggen, dat zij niet alleen de gevraagde sommen ruimschoots konden opbrengen, doch daarnaast nog op redelijke schaal belegging in andere objecten hebben kunnen bewerkstelligen. Omtrent de besparing door particuliere vermogensbezitters beschikt men niet over voldoende gegevens om een oordeel te kunnen uitspreken. Hierbij moet worden bedacht, dat er, afgezien van de staatsleeningen, sedert zeer geruimen tijd geen kapitaalvraag van beteekenis is geweest, ook niet van de zijde van het bedrijfsleven, terwijl anderzijds wel regelmatig bedragen uit aflossingen vrijkomen.¹⁾

Daarbij komt, dat in den jongsten tijd op omvangrijke schaal Deutsche beleggingen te gelde zijn gemaakt, het-

geen ook een stijging van de voor belegging beschikbare bedragen heeft teweeggebracht²⁾.

Met betrekking tot de deelneming, die van naamlooze vennootschappen e.d. is verlangd, kan het volgende worden opgemerkt. Het kan natuurlijk niet worden ontkend, dat de liquiditeit van de meeste ondernemingen zeer krachtig is verbeterd, en dat vele bedrijven beschikken over bedragen aan liquide middelen, vele malen grooter dan die, waarvoor zij moesten inschrijven. In dat opzicht is er een principieel verschil met de situatie ten tijde van de eerste sémi-gedwongen leening in Januari 1940, toen juist de stijgende prijzen, de voorraadvorming en de verhoogde bezettingsgraad de geldbehoefte van het bedrijfsleven op een vrij hoog peil hadden gebracht. Ook nu echter kan men geenszins in het algemeen zeggen, dat de bedrijven in staat zijn om 3 procent van het fiscale zuivere vermogen in contanten vrij te maken voor storting op de staatsleening. En waar zulks wel het geval is, zal toch veelal de neiging bestaan om deze middelen op zoo kort mogelijken termijn uit te zetten, teneinde daarover zonder groot koersverlies weer te kunnen beschikken, wanneer de mogelijkheid ontstaat om de middelen weer op normale wijze in het bedrijf aan te wenden. De hier gekozen maatstaf voor den inschrijvingsdwang mag men dan ook waarschijnlijk het zwakst gefundeerd noemen. Via de geldmarkt en het bankwezen hadden de overtollige liquide middelen van het bedrijfsleven hun weg reeds naar de schatkist gevonden. Evenwel zal de inschrijvingsdwang wellicht voor vele, vooral kleinere en middelgrote, vennootschappen een rem beteekenen op de neiging om de uit liquidatie van voorraden ontsproten liquide middelen te beleggen in aandelen, een tendens, die — en voor de markt in het algemeen en voor de betrokken bedrijven zelve — niet zonder bedenkingen was.

De invloed van de consolidatie-operatie op de geldmarkt.

De invloed op korten termijn van de storting op de nieuwe leening zal, evenals de vorige keeren, waarschijnlijk zijn: verkrapping van de geldmarkt, ondanks het verruimende effect van de vermindering der biljettencirculatie, van de daling der „saldi van anderen” en van de beleeningen der nieuwe obligatiën door anderen dan de op de geldmarkt opereerende instellingen bij De Nederlandsche Bank.

Het duurzame effect echter zal eerder geldmarkt-verruimend zijn, indien en voor zoover namelijk de daling van den biljettenomloop, door definitieve onthamstering, een meer blijvend karakter draagt, de beleeningen bij De Nederlandsche Bank ook meer duurzaam zijn, en hetzelfde het geval blijkt ten aanzien van de aanwending van een deel der „saldi van anderen”. In dit verband moet worden opgemerkt, dat na de vorige leening wel binnen zeer korten tijd de vermindering van den biljettenomloop weer ongedaan was gemaakt. Het lijkt echter aannemelijk, dat die stijging ook zonder de voorafgaande vermindering wellicht plaats zou hebben gevonden, zoodat toch wel degelijk van geldmarktverruiming kan worden gesproken, zoo niet in positieven, dan toch in negatieven zin, in dier voege, dat zonder dezen factor een verkrapping zou zijn geconstateerd. De vermindering der „saldi van anderen” is na de storting op de vorige leening slechts zeer geleidelijk gevolgd door weder aangroei van dezealdi. Beide factoren tezamen hebben toen ruim 100 miljoen gulden aan de markt toegevoerd. De stijging der beleeningen is destijds voor het grootste deel van betrekkelijk korten duur geweest, zoodat men daaruit mag concluderen, dat het voornamelijk ging om voorschotten door banken opgenomen ter overbrugging van tijdelijke geldbehoeften, een factor, die in de eerste plaats verband hield

¹⁾ Hoewel er eenige opleving op de emissiemarkt voor aandelen was te constateeren, is het gezamenlijke bedrag in verhouding tot het vermoedelijk totaal der besparingen te verwaarloozen.

²⁾ In denzelfden geest W. T. F. Slee in „Staatsleening en geblokkeerde marktenbelasting” in E.-S.B. van 3 September jl. blz. 516.

met de bovenvermelde short-run-invloeden op de geldmarkt.

Samenvattend lijkt het waarschijnlijk, dat door de onderhavige operatie de schatkist zal „loskomen” van de centrale bank. Bij de laatste leening was dat gedurende zeer korten tijd ook het geval, maar de voortdurende — zij het even onderbroken — stijging van den biljettenomloop deed al heel spoedig weer opnieuw de bedoelde afhankelijkheid ontstaan. Nu is echter al sedert geruimen tijd een toestand van meer of minder evenwicht tusschen stijging van den biljettenomloop en toeneming der buitenlandsche saldi te constateeren, een invloed, die destijds vóór de opheffing van de deviezen grens nog niet werkte.

DE DUITSCHE PRIJSPOLITIEK.

Met het uitbreken van den oorlog in September 1939 heeft de Duitse prijspolitiek groote veranderingen ondergaan. Deze wijzigingen zijn weliswaar slechts geleidelijk aan toegepast, maar op den duur, en mede ten gevolge van het sinds een jaar versnelde tempo dezer veranderingen, is de situatie aldus, dat men kan zeggen, dat de grondslagen der prijspolitiek in Duitschland essentieel anders zijn dan twee jaren geleden. In het hierna volgende artikel zullen wij aan deze wijziging nadere aandacht besteden en hierbij in het bijzonder de volgende aspecten beschouwen:

1. de grondslagen, welke vóór September 1939 de prijspolitiek, alsmede den uitbouw dezer politiek, hebben beheerscht;

2. de wijziging in de grondslagen en den uitbouw, aangebracht door de 4 September 1939 uitgevaardigde Kriegswirtschaftsverordnung, alsmede de daarop gebaseerde uitvoeringsvoorschriften, welke in den loop van 1940 en 1941 zijn bekend gemaakt.

Twee grondslagen vóór den oorlog.

Vóór het uitbreken van den oorlog kende de gevoerde prijspolitiek twee grondslagen: de bescherming van den verbruiker en de beveiliging der valuta.

Op den eersten grondslag werd o.a. gewezen in de Sportpalastkundgebung van 28 October 1936, toen de Beauftragte für den Vierjahresplan Göring mededeelde:

„Wenn wir aber feste und ruhig bleibende Löhne vom Arbeiter fordern, dann kann der deutsche Arbeiter von uns feste und sichere Preise verlangen.” Onlangs heeft Dr. von Engelberg, de Generalsachverständige beim Preiskommissar, in een voordracht voor de „Wirtschaftskammer Berlin-Brandenburg” en de „Deutsche Gesellschaft für Betriebswirtschaft” bovengenoemde uitspraak onderstreept met de mededeeling, dat hij de bescherming van den consument als een der beide belangrijkste taken van den prijscommissaris zag¹⁾. Immers in 1936 begonnen de wereldmarktprijzen, in het bijzonder van de grondstoffen, welke voor het levensonderhoud van groote beteekenis zijn, te stijgen, derhalve juist in dezelfde periode, waarin de opbouw van het Duitse economische leven op grondslag van het vierjarenplan reeds niet alleen een toeneming van de vraag naar grond- en hulpstoffen tengevolge had, maar bovendien, tengevolge van de noodzakelijke omschakelingen in het productieproces, de tendens in zich borg, prijsstoringen op te wekken. De tendens tot prijsstijging werd dus van verschillende zijden gevoed.

Aldus komt men vanzelf tot den tweeden grondslag der Duitse prijspolitiek: de stabilisering der valuta. Daar na de losmaking van de valuta van het goud de goederenproductie als eenige basis voor de mark was overgebleven, moest er tegen worden gewaakt, dat de goederenvoortbrenging, als gevolg van een door prijswijzigingen opgewekte aantasting van de economische structuur en conjunctuur, zou worden gestoord.

¹⁾ Cfm. artikel in „Die Chemische Industrie”, no. 21/22, d.d. 30 Mei 1941, blz. 301.

De oorlog brengt een derden grondslag.

Het uitbreken van den oorlog heeft aan de beide bovengenoemde grondslagen nog een derde basis toegevoegd: de vermindering van oorlogswinsten. Ten deele ligt deze grondslag zonder twijfel reeds besloten in de beide genoemde bases. Oorlogswinsten, welke worden gemaakt als gevolg van het profiteeren van door den oorlog ingetreden goederenschaarschte, tasten de koopkracht van de breede laag van verbruikers en tevens de stabiliteit van de valuta aan.

Het element, dat van het verbod om oorlogswinsten te maken een geheel nieuwen grondslag maakt, schuilt echter ergens anders in en wel in de zeer ruime interpretatie van het begrip oorlogswinst. Niet alleen wordt daaronder verstaan de extra-winst, welke als gevolg van een sterk gestegen winstmarge per eenheid product wordt verkregen, maar men vat onder dit begrip *elke* stijging van het geldsbedrag der gemaakte totaal-winst ten opzichte van de vóór den oorlog behaalde totaal-winst. Duidelijk wordt dit gezegd in Runderlasz No. 135/40 d.d. 6 November 1940 van den Reichskommissar für die Preisbildung: „Wenn jemand z.B. die Vermittlung von Lieferungen für die Wehrmacht, das Anschwellen von Aufträgen oder die Verwendung billiger Ersatzstoffe dazu benutzt, sich einen Gewinn zu verschaffen, der den übersteigt, der bei normaler Wirtschaftslage erzielt worden wäre, so ist das weder mit den Grundsätzen einer kriegsverpflichteten Wirtschaft noch mit dem Geschäftsgebahren eines ehrlichen Kaufmannes zu vereinbaren und deshalb verboten und strafbar. Ein Gewinn, der jemandem in der Höhe nur als Folge des Krieges zufällt, ist in jedem Fall ungerrechtfertigt und unzulässig”.

Een nieuwe taak van de prijspolitiek.

De hierboven genoemde drie grondslagen van de Duitse prijspolitiek hebben vooral een actueele, op het heden gerichte, beteekenis. Wij kunnen aan deze drie grondslagen nog een vierden toevoegen, welke veeleer een algemeen geldende beteekenis bezit. Deze grondslag is genoemd in een onlangs verschenen samenvatting van de in Europa gegeven prijsvoorschriften²⁾.

Dit boek heeft een min of meer officieus karakter ontvangen door de functies der samenstellers, die Abteilungsleiter resp. Referent bij den Dienst van den Duitse prijzencommissaris zijn, alsmede door het voorwoord van den Reichskommissar für die Preisbildung zelve. Volgens dit boek is de taak van de prijspolitiek: mede te werken aan de realiseering van het streven, geldomloop en goederenhoeveelheid een onderling juiste verhouding te doen handhaven en bij schaarschte-tendenzen bij de goederenvoortbrenging zoo mogelijk een natuurlijk evenwicht tusschen vraag en aanbod te doen plaats vinden³⁾. Zoolang dit doel niet is bereikt, is het de taak van de prijsbeheersching, te verhinderen, dat iemand als gevolg van prijsstijging voordeelen incasseert. Inmiddels moet de prijsvorming voortgaan invloed op den omvang van de productie en op de verdeling van het nationale inkomen uit te oefenen. Voorts kunnen aldus voortbrenging van kapitaal- en van verbruiksgoederen op elkander worden afgestemd.

Zonder twijfel is deze opdracht aan de prijspolitiek niet een *incidenteele* taak voor den staat. Wij mogen deze opsomming der verschillende grondslagen van de Duitse prijspolitiek besluiten met de opmerking, dat nog niet definitief is beantwoord de vraag, of het op den duur, gezien den grooten invloed, welken de staat als gevolg

²⁾ „Preispolitik und Preisüberwachung in Europa”, samengesteld door Dr. Wilhelm Rentrop en Hans Georg Kayser, met een voorwoord van Gauleiter Jozef Wagner, Reichskommissar für die Preisbildung. Uitgave C. H. Berksche Verlagsbuchhandlung München und Berlin 1941.

³⁾ Cfm. loc. cit. blz. 38—40.

van de toegepaste prijspolitiek op het bedrijfsleven behoort te kunnen uitoefenen en dan ook tot zich heeft getrokken, de voorkeur zou verdienen, rechtstreeks in de productie, distributie en consumptie in te grijpen, boven het indirect werkende middel der prijsvorming.

Niet alleen de grondslagen voor de prijspolitiek zijn veranderd; wij zullen hieronder zien, dat tevens de wijze, waarop de prijspolitiek wordt doorgevoerd, is gewijzigd. Uiteraard hangt het een met het ander samen. Wij kunnen ons echter desalniettemin niet aan den indruk onttrekken, dat, ook zonder deze wijziging der grondslagen, de wijze van doorvoering der gestelde doeleinden in den zin van de in de laatste jaren plaats gevonden ontwikkeling zou zijn geschied. Aan het slot van dit artikel, na de behandeling van de uitvoering der prijsvormingspolitiek, zullen wij deze zienswijze nog nader argumenteeren.

De juridische basis der prijspolitiek: het Preisbildungsgesetz.

Op 28 October 1936 sprak de Beauftragte für den Vierjahresplan in het Berlijnsche sportpalast over de beginselen van het nieuwe prijsrecht. Den volgende dag werd het Preisbildungsgesetz uitgevaardigd. Uit den titel: „Gesetz zur Durchführung des Vierjahresplans—Bestellung eines Reichskommissars für die Preisbildung”, alsmede uit de préambule, blijkt, dat de onderhavige wet geheel op het vierjarenplan is ingesteld geweest. In de wet is een „Reichskommissar für die Preisbildung” benoemd; als zoodanig is deze wet op één lijn te stellen met het op 11 November 1940 in ons land afgekondigde „Besluit inzake de benoeming van een Gemachtigde voor de Prijzen”. De volgende bepalingen uit het Preisbildungsgesetz zijn voor ons van beteekenis.

In de eerste plaats is de taak van den prijzencommissaris de beheersching van de prijsvorming voor goederen en diensten van elken aard (vgl. § 1). Hierbij valt het op, dat het in vroeger afgekondigde prijsvoorschriften gebruikte begrip „Preisüberwachung” vervangen is door het woord „Preisbildung”, waaruit blijkt, dat de nieuwe prijzencommissaris, in tegenstelling tot den vroeger reeds benoemden „Reichskommissar für die Preisüberwachung”, naast zijn politieele bevoegdheden tevens gemachtigd is, op de prijsvorming prohibitieven invloed uit te oefenen. Als richtlijn voor dezen invloed is genomen de zorg om „ein stabiles Verhältnis zwischen Löhnen und Preisen zu erhalten” (vgl. den hierboven genoemden eersten grondslag!). Het is de taak van den prijzencommissaris, zoo heet het verder, telkenmale vast te stellen, of de gevraagde prijs rechtvaardig is, dan wel ten eigen bate is gekozen, resp. voortspruit uit egoïsme. Tegelijkertijd werd de zwarte markt in felle bewoordingen gelaakt.

De volmachten van den prijzencommissaris zijn praktisch onbeperkt. Slechts de loonen en salarissen zijn aan zijn competentie onttrokken, en dit geschiedde alleen daarom, wijl de stabiliteit van de vergoedingen voor den arbeid reeds door bestaande wettelijke voorschriften was verzekerd. Daarentegen behooren alle vergoedingen, zoowel voor materieele als voor immaterieele goederen, tot zijn kennisneming en regeling. Daar de prijsvorming in groote mate afhankelijk is van de ontwikkeling op de geld- en kapitaalmarkt, is hij tevens bevoegd op deze ontwikkeling invloed uit te oefenen.

In § 2 blijkt de bevoegdheid van den prijzencommissaris nog uitdrukkelijker dan in § 1: „Der Reichskommissar ist ermächtigt, die zur Sicherung volkswirtschaftlich gerechtfertigter Preise und Entgelte erforderlichen Masznahmen zu treffen.” In deze taakopdracht komt de eisch van een maatschappelijk verantwoord prijs tot uitdrukking. Wij zullen zien, dat deze eisch in meer recente wettelijke voorschriften steeds duidelijker naar voren treedt. In het bijzonder de prijsdaling, welke in § 22 van de Kriegswirtschaftsverordnung d.d. 4 September 1939 onder bepaalde omstandigheden wordt voor-

geschreven en waarop wij later nog nader zullen terugkomen, beteekent een aanpassing van de reeds in het Preisbildungsgesetz neergelegde richtlijn inzake den maatschappelijk te verantwoorden prijs aan de strenge eischen van den oorlogstoestand.

De „Preisstopverordnung”.

Het „Preisbildungsgesetz” is naar haar inhoud een „Rahmengesetz”, dat door uitvoerende besluiten moest worden aangevuld. Er waren voordien reeds eenige wettelijke voorschriften van algemeenen aard gegeven, zooals op 22 September 1934 een regeling van de prijzen van geïmporteerde goederen en op 11 December 1934 de „Preisbindungsverordnung”, welke laatste beoogde stijging te voorkomen van prijzen, die ingevolge ondernemersafspraken waren vastgesteld; voorts waren nog regelingen getroffen betreffende vrachten, bijv. de verordening tegen prijsstijging als gevolg van verhooging der spoorwegtarieven, d.d. 20 Januari 1936.

In den industrieelen sector bestonden nog uitgebreide gebieden, welke niet door de Preisbindungsverordnung werden beheerscht en waar zich nog sterke prijsstijgingstendenzen konden openbaren; hier was een aanvullende regeling noodzakelijk. Daar slechts door een algemeen verbod het anders regelmatige stijgen der, tot dat oogenblik nog vrije, prijzen zou kunnen worden tegengegaan, werd op 26 November 1936 de „Verordnung über das Verbot von Preiserhöhungen”, de zoogenaamde „Preisstopverordnung”, afgekondigd, welke verordening, wat haar inhoud en doel betreft, kan worden vergeleken met de op 11 Juli 1940 in Nederland uitgevaardigde Prijzenbeschikking 1940 No. 1. De prijsstop werd sindsdien door gelijklopende bepalingen in de Ostmark, het Sudetenland, de Ostgebiete, Danzig, Eupen, Malmedy en Moresnet aangevuld. De opzet van den prijsstop was „dem Reichskommissar einen festen Ausgangspunkt für seine preisbildenden Masznahme (zu) schaffen”⁴⁾.

De prijsstop heeft betrekking op alle vergoedingen voor goederen en diensten — zoowel betreffende gebonden als ongebonden prijzen — alsmede op de leverings- en betalingsvoorwaarden (§ 1). Conform het opgemerkte bij de „Preisbildungsverordnung” vallen de loonen en de salarissen buiten den prijsstop. Voorts is deze niet van toepassing op eenige bijzondere categorieën van goederen, hetzij omdat voor de desbetreffende goederen reeds een goed functioneerende regeling bestond (zoals voor de spinstoffen, onedele metalen, vleesch- en worstwaren), hetzij omdat de bijzondere aard der goederen en diensten een meer doelmatige regeling dan een algemeenen prijsstop noodig maakte (dit was het geval voor de zee- en binnenscheepvaartvrachten). De goederen, welke worden geïmporteerd, werden tevens uitgezonderd, daar voor deze categorie reeds de bovengenoemde regeling van 22 September 1934, nadien vervangen door de „Auslandswarenpreisverordnung” van 15 Juli 1937, geldig was.

Algemeene inhoud van de verordening.

Wat den algemeenen inhoud van de Preisstopverordnung betreft, kan het volgende dienen.

Zonder toestemming mogen de verkoopprijzen en vergoedingen niet boven het niveau van 17 October 1936 worden verhoogd. Dit standpunt houdt in, dat prijzen, welke na dien datum waren verlaagd, zonder uitdrukkelijke toestemming tot prijsverhoging wederom mogen worden verhoogd tot het niveau op den basisdag. Reeds dadelijk zij hierbij echter opgemerkt, dat, gelijk hieronder bij de behandeling der Kriegswirtschaftsverordnung nader

⁴⁾ Cfm. de „Allgemeine Einführung” tot de „Verordnung über das Verbot von Preiserhöhungen”, vermeld in „Die gesamten Preisbildungsvorschriften”, uitgave van Wohlhaupt - Rentrop - Bertelsmann, II. 15, blz. 1.

zal blijken, zulk een wederverhooging in het algemeen na den datum van invoering der Kriegswirtschaftsverordnung is verboden.

Alle rabatten en dergelijke moeten worden gehandhaafd; dit volgt uit de bepaling, dat verandering van de leverings- en betalingsvoorwaarden ten nadeele van den afnemer is verboden. Betreffende de uitwerking van dit voorschrift kan het volgende nog worden opgemerkt. In Runderlasz Nr. 109/37 is ten aanzien van de berekening en de toekenning van hoeveelhedsrabatten bepaald, dat, indien de geleverde hoeveelheid afwijkt van de bestelde hoeveelheid, de leverancier verplicht is, het rabat te berekenen aan de hand van de bestelde hoeveelheid in al die gevallen, waarin hij de order in den bestelden omvang heeft geaccepteerd; indien hij daarentegen de uitvoering van de order afhankelijk heeft gesteld van het voorradig zijn van de noodige grond- en hulpstoffen, of indien hij geen bevestiging van de order heeft afgegeven, is voor de toekenning van het hoeveelhedsrabat slechts de in feite geleverde hoeveelheid beslissend. Voorts is nog een regeling getroffen inzake de toekenning van een hoeveelhedsrabat; het is n.l. verboden een groote order in kleine leveranties te splitsen met het doel aldus bij een gestaffeld rabatstelsel geringe kortingen te behoeven te verlenen.

Verkorting van de betalingstermijnen en verlenging van de leveringstermijnen zijn in het algemeen verboden; slechts veranderde omstandigheden van den koper kunnen hiertoe een gerechtvaardigde aanleiding vormen (vgl. Runderlasz Nr. 109/37, d.d. 29 Mei 1937). De motivering is hierbij geweest, dat verkorting van den betalingstermijn voor den koper leidt tot het opnemen van crediet, waarvan de kosten in feite op den inkoopprijs der goederen komen.

Belangrijk is voorts het voorschrift, dat verbiedt tegen open prijzen te verkoopen of overeen te komen, dat eventueel later toegekende prijsverhoogen op bestaende contracten zullen worden toegepast. Een uitzondering wordt hierbij slechts gemaakt voor overeenkomsten op zeer langen termijn.

De hardheid van den prijsstop moge o.m. volgen uit het in Runderlasz Nr. 42/37, d.d. 23 Februari 1937, gegeven voorschrift, dat leveranciers, die vóór den basisdag merkartikelen tegen lagere dan de normale prijzen aan bepaalde afnemers plachten te verkoopen, niet gerechtigd zijn hun verkoopprijzen aan deze afnemers tot op het normale niveau te verhoogen. Hetzelfde geldt voor leden van een kartel of een andere ondernemersvereniging, die vóór 17 October 1936 tegen lagere dan de kartelprijzen verkochten.

Deze uitspraak is — dit moge hierbij nog worden opgemerkt — belangrijk rigouzeuzer dan die, welke in ons land geldt, daar, op grond van de Prijzenbeschikking 1940 No. 1, de verkoopers hun prijzen niet mogen verhoogen boven die prijzen, welke zij bij het meerendeel van de op 9 Mei 1940 afgesloten transacties berekenden; uit deze bepaling volgt, dat de verkooper in Nederland gerechtigd is een zgn. „uitzonderingsprijs”, toegekend vóór 9 Mei 1940, na dien datum te verhoogen tot op den gebruikelijken verkoopprijs.

Toestemming tot prijsverhooging boven de op grond van de Preisstopverordnung hoogst toelaatbare verkoopprijzen kan, ingevolge § 3 dezer verordening, worden gegeven op economische gronden of ter vermindering van bijzondere nadeelen. Alvorens een dergelijke toestemming kan worden verleend, moet van geval tot geval worden nagegaan, of de productiekosten kunnen worden verlaagd, bijv. door rationalisatie of verhindering van zgn. verspillingen in de productie. Aldus kan n.l. in vele gevallen een stijging van andere kostenfactoren, bijv. de grondstoffen, worden gecompenseerd.

Een groot bezwaar, dat aan elken prijsstop inhaerent is en dan ook, eveneens in Nederland, teneinde verkeerde

praktijken tegen te gaan, bijzondere voorziening heeft geëischt, is gelegen in de moeilijkheid resp. onmogelijkheid, den stopprijs te bepalen ten aanzien van den verkoop van goederen aan andere categorieën van afnemers dan op den basisdag plaats vond, alsmede betreffende den verkoop aan oude afnemers van goederen, welke in eenigerlei opzicht afwijken van de op den basisdag geleverde goederen. De regels, welke betrekking hebben op deze „nieuwe afnemers” en „nieuwe goederen” zijn vooral in oorlogstijd, als de productie noodgedwongen moet worden omgeschakeld, en voorts ter vermindering van ontduikingen van de bestaande voorschriften, zeer noodig en vormen een belangrijk onderdeel van de prijspolitiek. Wij zullen hieronder nagaan, welke regeling voor deze aangelegenheden in Duitschland is getroffen.

Nieuwe afnemers en nieuwe goederen.

Volgens Runderlasz Nr. 37/40 mag aan nieuwe afnemers slechts een verkoopprijs in rekening worden gebracht, welke ten hoogste gelijk is aan den verkoopprijs in gelijksoortige overeenkomsten, die op den basisdag zijn afgesloten. Gelijksortige overeenkomsten zijn hierbij diegene, welke betrekking hadden op goederen of diensten „gleicher Beschaffenheit” (van gelijke samenstelling) en waarbij deze goederen of diensten onder in wezen gelijke omstandigheden zijn verkocht (derhalve: zelfde goederen-hoeveelheid, zelfden bevrachtingsafstand, gelijke betalingscapaciteit der afnemers). Indien men niet zulke gelijke overeenkomsten kan aanvoeren, kan men zich baseeren op vergelijkbare overeenkomsten. Hieronder verstaat de genoemde Runderlasz overeenkomsten, welke betrekking hebben op goederen en diensten van ongelijksoortige samenstelling, maar van eenzelfde kwaliteit, gelijke verbruikswaarde en in eenzelfde omvang verhandeld, of ook overeenkomsten betreffende goederen of diensten van gelijke samenstelling, maar waarbij bijv. de leverings- en betalingsvoorwaarden verschillend zijn.

Nog grootere moeilijkheden hebben de zgn. „nieuwe goederen” bereid. Men kan de goederen onderscheiden (waarbij de op den basisdag verkochte goederen als maatstaf worden genomen) in de volgende categorieën:

1. *gelijke goederen.* Deze zijn goederen van gelijke samenstelling („gleicher Beschaffenheit”). Men dient ook dan nog te spreken van gelijke samenstelling, in dien de desbetreffende artikelen weliswaar niet in elk opzicht nauwkeurig overeenstemmen, maar zij slechts zoodanig geringe verschillen aanwijken, dat zij in het verkeer als gelijk worden beoordeeld. Voor deze goederen geldt de stopprijs onbeperkt.

2. *vergelijkbare goederen.* Een artikel is vergelijkbaar, indien zoowel het doel van gebruik of verbruik, als de gebruikswaarde of verbruikswaarde van het goed gelijk zijn, in dit geval moeten de uiterlijke en de innerlijke, de kwalitatieve en de kwantitatieve samenstelling worden vergeleken tusschen de vergelijkbare artikelen. Kleine veranderingen, welke ten opzichte van het geheel niet van essentiele beteekenis zijn, sluiten de mogelijkheid van vergelijking niet uit. Indien aldus van een vergelijkbaar artikel sprake is, geldt de stopprijs van het vergelijkbare artikel onbeperkt.

3. artikelen, welke niet vergeleken kunnen worden met een ander artikel, gelden als „nieuwe goederen”. Voor deze nieuwe artikelen kan dus geen stopprijs worden toegepast. Voor deze artikelen slaat de prijsvormingspolitiek een geheel anderen weg in: in plaats van den prijsstop krijgt men den *calculatiestop*; er worden richtlijnen gegeven, die bepalen, welke calculatie ter berekening van den hoogst toelaatbaren verkoopprijs mag worden toegepast.

Calculatievoorschriften voor nieuwe goederen.

Bij bedoelde richtlijnen wordt een onderscheid gemaakt

tusschen een drietal vormen van nieuwe goederen: de verder ontwikkelde producten, de veranderde producten en tenslotte de volkomen nieuwe producten. Voor elk dezer groepen is de wijze van calculatie een andere.

a. *De verder ontwikkelde producten.* Hieronder verstaat men die goederen, welke economisch doelmatiger zijn (een grootere economische waarde bezitten) dan het oorspronkelijke product, en waarvoor op den basisdag ook een hogere prijs zou hebben gegolden dan voor het oorspronkelijke product. „Diese beiden Voraussetzungen, volkswirtschaftliche Leistung und die Unterstellung des auch am Stichtage berechtigten und geforderten höheren Preises, müssen erfüllt sein, wenn die höheren Kosten der Fortentwicklung in einer Erhöhung des Preises zum Ausdruck kommen sollen.“⁵⁾

Voor deze verder ontwikkelde producten mag men den prijs rekenen, welke men op den basisdag zou hebben berekend.

b. *De veranderde producten.* Onder deze en de volgende categorie zullen de meeste „nieuwe goederen” vallen. Deze artikelen hebben met de bovengenoemde producten slechts de tweede voorwaardig gemeen. De prijs van het veranderde product dient te worden gecaluleerd op grond van een vergelijkbare calculatie van een niet vergelijkbaar artikel. De toegestane prijs moet dan worden berekend door middel van een op- of afslag op den prijs, welke uit deze vergelijkbare calculatie resulteert. Zulk een vergelijkbare calculatie kan de ondernemer zich uit eigen bedrijf of ook door middel van een bevriende onderneming of met behulp van een vereniging van bedrijfsgeenoten verschaffen⁶⁾.

c. *De volkomen nieuwe producten.* Indien echter de bovenstaande baseering op een overeenkomstige calculatie niet mogelijk is, moet de prijs worden berekend aan de hand van een geheel nieuw samen te stellen kostprijscalculatie, welke is gebaseerd op de per 17 October 1936 geldende kostprijsbedragen. Veranderingen in het rendement van een bedrijf of verschuivingen in het productieprogramma ontslaan de fabrikanten niet van de verplichting, voor hun kostprijsberekening een overeenkomstige calculatie te gebruiken.

Tot zoover de tamelijk gecompliceerde wijze van berekening van den hoogst toelaatbaren verkoopprijs van goederen, welke niet geheel gelijk zijn aan de op den basisdag verkochte goederen. Alvorens van dit onderwerp af te stappen, zullen wij nog in het kort aangeven, welke calculatie-waarden in de hierboven onder a. en b. genoemde vergelijkbare calculatie en in de onder c. vermelde zelfstandige calculatie mogen worden toegepast⁷⁾.

Voor de vergelijkbare calculaties gelden de volgende voorschriften. De prijzen voor de verschillende posten moeten worden berekend, zooals zij voor den basisdag zouden worden berekend.

„An die Stelle der Bindung an den Stopprijs tritt normalerweise die Bindung an die Wertansätze, mit denen die Preise am Stichtage oder vorher errechnet worden sind.“ Indien na den basisdag voor enkele kostenfactoren een verhoging, welke in aanmerking mag worden genomen, is ingetreden, kan men of deze verhoging aan den voet der calculatie vermelden of dadelijk in de calculatie

⁵⁾ Vgl. „Von der Praxis des Preisrechts. Die Preisstopverordnung”, artikel in „Die Chemische Industrie”, Nr. 29-30, d.d. 25 Juli 1941, blz. 399.

⁶⁾ Vgl. Runderlasz 137/40 van den Reichskommissar für die Preisbildung, alsmede een artikel van Dr. Issel in „Die deutsche Volkswirtschaft”, Nr. 3, Jaargang 1941: „Stoppriese für neue Erzeugnisse”.

⁷⁾ Voor een uitvoerigere bespreking zij verwezen naar den Runderlasz van den Reichskommissar für die Preisbildung, d.d. 8 November 1940.

inlasschen, mits in dit laatste geval de opslagen voor algemeene kosten e.d. dienovereenkomstig worden verlaagd.

Materiaalkosten mogen slechts worden gecaluleerd tegen de prijzen op den basisdag, tenzij een toestemming tot hogere calculatie is verstrekt. Als loon mag worden opgenomen het loonbedrag, dat volgens de officieel vastgelegde tarieven mag worden betaald; een hooger bedrag mag slechts worden ingecaluleerd, in zoverre de stoploonen van 12 October 1939 hooger liggen dan deze tariefloonen en de stoploonen ook in feite worden betaald. Bijzondere prestatie-toeslagen mogen in geen geval worden ingecaluleerd. Wat de opslagen voor de algemeene kosten betreft, deze mogen eveneens slechts in aanmerking worden genomen tot een bedrag, dat op den basisdag voor de gelijksoortige calculatie placht te worden berekend. Een verhoging van den grondslag voor de berekening dezer opslagen (bijv. door toegelaten verhoging van loon- of materiaalkosten) moet, zooals boven reeds gezegd, tot een overeenkomstige verlaging van den procentueelen opslag voor de algemeene kosten leiden, daar anders het gecaluleerde geldsbedrag voor deze algemeene kosten automatisch zou toenemen. Als winst mag slechts het bedrag worden berekend, dat op den basisdag voor de vergelijkbare calculatie werd aanvaard.

Voor de zelfstandige calculaties, derhalve die kostprijsberekeningen, welke betrekking hebben op volkomen nieuwe producten (hierboven vermeld onder 3c.), zijn de calculatiekosten eenigszins anders dan voor de gelijksoortige calculaties. De grondstoffen kunnen tegen de werkelijke, geoorloofde aanschaffingsprijzen worden gewaardeerd; de loonen worden gecaluleerd als bij de vergelijkbare calculatie; opslagen voor bepaalde prestaties kunnen die van 17 October 1936 overtreffen; indien de algemeene kosten door opslagen worden ingecaluleerd, kunnen zij op grond van de feitelijke algemeene kosten in het voorafgaande boekjaar of in een kortere tijdruimte worden berekend; extra-kosten en een redelijke winstopslag in de kostprijsberekening zelf opgenomen, mag deze opslag de rente van het geïnvesteerde kapitaal, het algemeene ondernemersrisico, de vennootschapsbelasting, de openbare giften, alsmede de zgn. „Ausfuhrförderungsabgabe” inhouden.

Opzettelijk hebben wij in het bovenstaande veel aandacht besteed aan den overgang van den prijsstop naar den calculatiestop. Immers deze ontwikkeling treedt overal op, waar het bedrijfsleven, tengevolge van de straffe prijspolitiek, er naar streeft de banden van den prijsstop te doorbreken door middel van een bevordering der productie van nieuwe goederen. In Duitschland hebben wij deze ontwikkeling gezien, in Nederland is zij eveneens opgetreden. Alleen reeds om deze reden is het noodzakelijk van een prijsstop over te gaan naar een calculatiestop. Hierbij hebben wij nog andere factoren verwaarloosd, zooals de noodgedwongen gewijzigde productie tengevolge van den oorlog en het streven van de overheid om in plaats van den straffen prijsstop een meer elastischen calculatiestop naar voren te brengen⁸⁾.

In een tweede artikel zullen wij zien, dat de calculatiemethode ook in Duitschland meer en meer den starren stopprijs heeft vervangen. Dit is niet alleen geschied inzake de zgn. „nieuwe goederen”, maar ook ten aanzien van de gebonden prijzen, die prijzen bij aanbesteding van openbare werken, en sinds den oorlog, tengevolge van de Kriegswirtschaftsverordnung, op alle gebieden der prijsvorming. Terwijl dus in het onderhavige artikel een beschouwing is gewijd aan den starren prijsstop, zullen wij in een slotartikel meer de aandacht vestigen op den elastischen calculatiestop.

E. WIEGAND.

⁸⁾ Vgl. hiertoe ook mijn artikel: „De toepassing van calculatieschema's in de prijspolitiek” in E.-S. B. Nr. 1338, d.d. 10 September 1941.

COMMERCIEELE BALANS EN FISCALE BALANS.

Verplichte opstelling van balans en winst- en verliesrekening.

De Nederlandsche Wet legt ieder, die een bedrijf uitoefent, de verplichting op „naar de eischen van zijn bedrijf aantekening te houden op zoodanige wijze, dat uit de gehouden aantekeningen te allen tijde zijn rechten en verplichtingen kunnen worden gekend” (W.v.K., art. 6). Bovendien is de leider van het bedrijf verplicht elk jaar een balans op te maken. Voor naamlooze vennootschappen gaan de eischen van de wet nog iets verder. Volgens artikel 42 van het W. v. K. moet door het bestuur van N.V.'s elk jaar een balans en een winst- en verliesrekening worden opgemaakt, terwijl een toelichting, welke vermeldt naar welken maatstaf de onroerende en roerende zaken der vennootschap zijn gewaardeerd, niet mag ontbreken. Voorts geldt voor de meeste N.V.'s — hiervan zijn alleen kleine vennootschappen vrijgesteld — de verplichting, de balans volgens een nauwkeurige omschreven wijze, met afzonderlijke vermelding van bepaalde posten, op te maken.

Bovendien bepaalt het Wetboek van Koophandel, dat volledige afschriften van de, volgens de hiervoor genoemde voorschriften, vastgestelde balansen en winst- en verliesrekeningen, en van de toelichting daarop, ten kantore van het Handelsregister voor een ieder ter inzage moeten worden gelegd. Voorts hebben vele naamlooze vennootschappen, in de eerste plaats zij, wier aandeelen of obligatieleeningen ter beurze worden genoteerd, de goede gewoonte hun jaarstukken op ruime schaal te verspreiden. De groote dagbladen en de financieele pers publiceeren eveneens regelmatig de jaarstukken der meer belangrijke ondernemingen.

Gebrek aan duidelijkheid der jaarstukken.

Indien men echter uit het voorafgaande zou afleiden dat iedere belangstellende, die zich daarvoor eenige moeite wil getroosten, zich een denkbeeld kan vormen omtrent de positie van de belangrijke Nederlandsche naamlooze vennootschappen, komt men bedrogen uit. Ofschoon het ongetwijfeld de bedoeling van den wetgever is geweest, dat, door de op de voorgeschreven wijze verplichte openbaarmaking der jaarstukken, belanghebbenden een duidelijk inzicht zouden krijgen in de structuur en de situatie der vennootschappen, wordt deze opzet in vele gevallen niet bereikt. Wie de talrijke jaarstukken, die de Nederlandsche ondernemingen publiceeren, tracht te analyseren, stuit vaak op onoverkomelijke moeilijkheden. Soms laat de balansgroepering veel te wenschen over, vaak wordt op de winst- en verliesrekening weinig meer dan het saldo dezer rekening vermeld; in bijna alle gevallen is de voorgeschreven toelichting vaag en daardoor onduidelijk en voor meer dan één uitleg vatbaar¹⁾.

Bovendien blijkt uit de jaarstukken vaak, dat met de eischen van de continuïteit in de boekhouding weinig of geen rekening wordt gehouden. Het inzicht in de positie der ondernemingen op het moment van verslaggeving wordt hierdoor ten zeerste bemoeilijkt.

Weliswaar is de laatste jaren in den hiervoor geschetsten toestand eenige verbetering ingetreden, doordat bij een aantal vennootschappen de jaarstukken door een daartoe bevoegd accountant worden gecontroleerd, maar een afdoende oplossing is hierdoor niet verkregen. In de eerste

¹⁾ Een der belangrijke Nederlandsche vennootschappen, wier aandeelen aan de Amsterdamsche beurs worden genoteerd, lichte den warenvoorraad in het onlangs verschenen jaarverslag over 1940 bijv. als volgt toe: De waarde der voorraden is bij taxatie vastgesteld en wel tegen marktwaarde, kostprijs, werkelijke opbrengst of vervangingswaarde, al naar dit het meest juist scheen.

plaats meenen zeer veel vennootschappen het nog zonder accountant te kunnen stellen en in de tweede plaats is accountantscontrole helaas nog geen waarborg voor een duidelijke verslaggeving. In den regel steken door accountants gesigeneerde jaarstukken wel gunstig af bij verslagen, waarbij dit waarmerk ontbreekt, maar toch laat ook de duidelijkheid bij eerstgenoemde stukken, vooral wat de toelichting betreft, in tal van gevallen veel te wenschen over.

Aanwijzingen voor het vaststellen der belastbare winst.

Behalve de uit het Wetboek van Koophandel voortvloeiende verplichting tot het opmaken van balansen en winst- en verliesrekeningen, kent men sinds kort de voorschriften van de winstbelasting. Het Besluit op de winstbelasting 1940 en de daarop verschenen toelichting bevatten een aantal aanwijzingen omtrent de methode, waarop de belastbare winst van een naamlooze vennootschap moet worden vastgesteld. In het algemeen is het bestuur bij het opstellen van deze winstbepalingsbalans een zeer groote vrijheid gelaten, mits slechts het goede koopmansgebruik in acht wordt genomen en de continuïteit bij het opstellen der achtereenvolgende balansen wordt gehandhaafd.

Het gevolg van deze zeer soepele wetgeving is, zooals van zelf spreekt, het zoeken naar methoden van balanswaardeering, waarbij het bedrag der belastbare winst zoo gering mogelijk is. Geheel afgezien van de vraag of er, over een lange reeks van jaren gezien, in fiscaal opzicht veel verschil zal zijn tusschen de eene of de andere methode van balanswaardeering, kan toch wel worden vastgesteld, dat dit zoeken in vele gevallen heeft geleid tot een tweede balans, naast de reeds bestaande welke volgens de voorschriften van het W.v.K. was opgemaakt. Naast de commercieele balans deed bij tal van bedrijven de fiscale balans haar intrede.

De commercieele balans moet elk jaar worden gepubliceerd. Ten aanzien van de fiscale balans bestaat deze verplichting niet. Hierdoor is het mogelijk geworden, dat van één onderneming op hetzelfde tijdstip twee balansen worden opgemaakt, die in belangrijke mate van elkaar afwijken. In de praktijk blijkt dit ook inderdaad in tal van gevallen zoo te zijn. Weliswaar hebben sommige ondernemingen, bij den aanvang van het in werking treden van het besluit op de winstbelasting, hun balans gewijzigd en aangepast aan hetgeen fiscaal beter leek, maar vele bedrijven bleven hun jaarstukken op dezelfde wijze als voorheen publiceeren, ofschoon uit de toelichting — onder meer uit het bedrag, dat voor winstbelasting werd gereserveerd — vaak bleek, dat den fiscus een andere balans was voorgelegd.

Bezwaren tegen twee verschillende balansen.

Het wil mij voorkomen, dat het op hetzelfde moment naast elkaar bestaan van twee verschillende balansen van één onderneming iets onbevredigends heeft. Men moge zoowel de commercieele als de fiscale balans op goede gronden kunnen verdedigen, één balans lijkt ons theoretisch juist, terwijl het geen betoog behoeft, dat ook uit practisch oogpunt één balans de voorkeur verdient boven twee, ten deele met elkaar in strijd zijnde, opstellingen.

De keuze tusschen de commercieele en de fiscale balans kan niet moeilijk zijn. Ofschoon het in individueele gevallen wel mogelijk is, dat de commercieele balans de positie van de betreffende vennootschap juist weergeeft dan de fiscale balans, zal dit in het algemeen, en vooral op den duur, niet zoo zijn. De fiscale balansen worden namelijk alle door Rijksaccountants gecontroleerd of kunnen althans door dezen worden gecontroleerd. Deze omstandigheid biedt reeds een zekeren waarborg voor de juistheid, die helaas nog bij tal van commercieele balansen ontbreekt. Bovendien scheidt deze controle, die uitgaat van één centraal punt, de kans op meer uniformiteit in de

verslaglegging van vergelijkbare bedrijven. En in de derde plaats blijkt uit de fiscale balans de verschuldigde winstbelasting, terwijl deze uit de commercieele balans niet behoeft te blijken. Aangezien de winstbelasting in vele bedrijven de belangrijkste atrekkende post van de winst is geworden, verdient alleen reeds om deze reden naar mijn oordeel de fiscale balans de voorkeur boven de commercieele balans.

Voorkeur voor fiscale balansen.

Uit het voorafgaande betoog volgt naar mijn meening, dat de bij het Handelsregister gedeponeerde balansen en winst- en verliesrekeningen bij voorkeur fiscale opstellingen dienen te zijn. Met andere woorden: de jaarstukken, welke door de naamloze vennootschappen worden gepubliceerd, dienen dezelfde te zijn als die, welke aan den fiscus worden voorgelegd. Dit doel is op gemakkelijke wijze te bereiken. Een kleine wetswijziging is hiervoor voldoende. Voor de betrokken vennootschappen beteekent het, na de eerste overschakeling, geen toeneming van werkzaamheden. Integendeel, door de toepassing van slechts één balans, de fiscale, wordt de boekhouding eenvoudiger. Voor belanghebbenden en belangstellenden

schept deze verslaglegging bovendien betere waarborgen voor duidelijkheid, volledigheid en betrouwbaarheid, dan de bestaande methode van publicatie van de jaarstukken. Weshalve zij hier in overweging wordt gegeven.

J. VOET.

ONTVANGEN BOEKEN, BROCHURES EN STATISTIEKEN.

BOEKEN.

Verzameling Verordeningen op het gebied van Buitenslandsche Effecten, Couponbelasting, Deviezen, Huren, Hypotheken, Loonen, Pachten, Vijandelijk Vermogen, Waardepapieren, Winstbelasting, enz., enz. bijgewerkt tot 30 Juni 1941. (Amsterdam 1941; J. H. de Bussy. Prijs f 1.50, 250 blz.).

Preispolitik und Preisüberwachung in Europa von Dr. Wilhelm Rentrop und Hans Georg Kayser. (München und Berlin 1941; Verlag C. H. Beck, 282 blz.).

Zakenman en prijspolitiek, uitgegeven door den Dienst van den Gemachtigde voor de Prijzen, tweede, geheel herziene druk. (Leiden 1941; N.V. Boek- en Steendrukkerij Eduard IJdo, 104 blz.).

MAANDCIJFERS.

Maandcijfers en weekcijfers betreffende den economischen toestand van Nederland. (Centraal Bureau voor de Statistiek)

Omschrijving maandcijfers	Eenheid	1940				1941									
		Sept.	Oct.	Nov.	Dec.	Jan.	Febr.	Mrt.	Apr.	Mei	Juni	Juli	Aug.	Sept.	
<i>Giroverkeer.</i>															
Nederlandsche Bank.....	f 1.000.000	1536	1804	1653	1549	1691	2672	1951	1883	1978	1835	1960	1675	2067	
Postchèque- en Girodienst	f 1.000.000	1247	1447	1517	1394	1380	1345	1445	1435	1615	1437	1597	1470	1550	
<i>Rekenstanden.</i>															
Wisseldisconto Nederl. Bank	%	3,00	3,00	3,00	3,00	3,00	3,00	3,00	3,00	3,00	2,93	2,50	2,50	2,50	
Prolongatierente, A'dam ..	%	2,82	2,75	2,75	2,75	2,75	2,75	2,75	2,75	2,67	2,25	2,25	2,25	2,25	
Callgeldnoteeringen, „ ..	%	1,25	1,25	1,25	1,25	1,25	1,64	1,25	1,25	1,25	1,25	1,25	1,25	1,25	
Rendement oblig. 1) „ ..	%	*	4,20	4,24	4,25	4,23	4,56	4,63	4,32	4,13	4,13	3,81	3,77	3,63	
Hypotheekrente onroerende goederen	%	4,48	4,43	4,33	4,24	4,23	4,29	4,24	4,19	4,18	4,20	4,20	4,17	4,16	
Hypotheekrente schepen ..	%	5,62	5,26	5,26	5,47	5,33	5,44	5,37	5,43	5,16	5,31	5,45	5,05	\$4,00	
<i>Koersen van Aandelen.</i>															
Algemeen indexcijfer.....	1930=100	94,3	104,1	112,7	116,1	120,0	113,4	115,1	126,5	121,6	117,1	125,6	133,6	143,0	
Nijverheid	1930=100	104,6	115,6	120,7	125,1	131,8	126,2	128,5	141,8	137,2	133,1	142,8	152,7	161,3	
w.o. prod.middelen industr.	1930=100	99,3	109,6	113,1	118,0	126,2	120,8	123,0	134,3	130,3	127,1	136,9	147,0	154,1	
cons. goederen industr.	1930=100	111,6	123,6	130,6	134,5	139,2	133,4	135,8	151,7	146,2	141,1	150,2	160,3	170,7	
<i>Spaarbanken.</i>															
Rijkspostspaarbank, inlagen	f 1.000.000	8,96	10,02	9,68	7,52	8,04	8,64	8,74	7,99	10,86	9,25	10,76	11,03	10,66	
Rijkspostspaarbank, terugbetalingen	f 1.000.000	19,51	27,59	34,68	27,13	20,86	18,75	13,91	17,62	13,04	9,50	11,03	15,16	13,93	
Bijzondere spaarb., inlagen	f 1.000.000	10,09	12,09	13,25	9,14	13,24	11,16	11,37	11,15	15,44	11,18	13,42	13,05	\$13,84	
Bijzondere spaarbanken, terugbetalingen	f 1.000.000	15,22	18,57	20,96	18,36	18,62	20,35	12,89	15,65	14,61	10,15	12,10	12,58	\$12,88	
<i>Hypotheken. (nwe inschrijv.)</i>															
Totaal	f 1.000.000	25,13	34,86	34,67	38,26	22,29	22,06	23,34	32,63	38,72	23,91	28,89	25,37	\$24,04	
w.v. op gebouwen	f 1.000.000	20,54	28,81	27,95	31,59	18,53	18,96	19,10	25,05	29,46	20,10	24,92	22,18	\$20,53	
op landerijen	f 1.000.000	4,18	5,43	6,41	5,96	3,49	2,88	3,85	5,00	8,57	3,36	3,56	2,74	\$ 2,97	
op schepen	f 1.000.000	0,41	0,52	0,31	0,71	0,27	0,22	0,38	2,58	0,69	0,45	0,41	0,45	\$ 0,54	
<i>Werkloosheid.</i>															
Werkloosheidsd. (excl. landb.)	%	15,3	14,6	14,9	17,3	23,6	21,1	15,4	13,2	12,7	11,7				
Aantal werkl. einde maand ingeschr. bij Arbeidsbeurzen	f 1.000	142,7	150,8	143,2	253,1	265,9	183,0	119,5	108,9	106,8	103,3				
<i>Werkverruiming en werkloozenz.</i>															
Aantal tewerkgestelden bij werkverruimingen	f 1.000	56,2	53,2	50,9	0,7	2,6	33,1	52,8	56,1	58,7	59,5				
<i>Opbrengst Loonbelasting</i>	f 1.000.000	—	—	—	—	0,05	7,74	11,03	10,81	10,55	13,29				

Omschrijving weekcijfers.	Eenheid	1941													
		23/28 Juni	30 Juni/5 Juli	7/12 Juli	14/19 Juli	21/26 Juli	28 Juli/2 Aug.	4/9 Aug.	11/16 Aug.	18/23 Aug.	25/30 Aug.	1/6 Sept.	8/13 Sept.	15/20 Sept.	22/27 Sept.
Percentage werkloosheidsdagen (excl. landbouw) ..	%	\$11,3	—	\$11,3	—	\$11,1	—	\$11,0	—	—	—	—	\$12,9*	—	\$12,4*
Totaal aantal werkzoekenden* (einde van de week)	1.000	175	173	172	170	170	170	172	175	179	179	181	180	180	
w.o. geheel werkloos (excl. werkverruiming)	1.000	105	103	102	102	102	101	104	106	108	107	107	107	106	
Aantal personen geplaatst bij werkverruiming*)	1.000	60	59	59	57	57	58	57	57	57	58	58	58	57	
Aantal personen geplaatst in Duitsland*)	1.000	122	123	125	125	126	127	128	129	130	132	123	134	136	
Idem in Frankrijk*)	1.000	21	21	21	21	22	22	23	23	23	24	25	27	28	

\$ = voorloopig cijfer. * = onbekend. 1) Volgens opgave van De Ned. Bank. Berekend van 2 Staatsleeningen, 1 gemeenteleening, 1 provinciale leening, 2 industriele leeningen, 1 tramwegobligatie, 1 pandbrief. *) Hieronder niet begrepen enkele hypotheeken, waarvan de geldschieter niet bekend is. *) Volgens opgave van het Rijksarbeidsbureau. *) Volgens opgave van het Bureau Loononderzoek van het Departement van Sociale Zaken. *) Onder aftrek van de teruggekeerden, voornamelijk bekend bij de organen der arbeidsbemiddeling. Gegevens van het Rijksarbeidsbureau. *) Met het oog op de reorganisatie der vakbewegingen zijn de percentages van 1 Sept. 1941 af niet vergelijkbaar met die van voorafgaande perioden.

BROCHURES.

Struktur und Entwicklungsmöglichkeiten der Rumänischen Volkswirtschaft door Prof. Dr. Gh. N. Leon, No. 66 der Kieler Vorträge, gehalten im Institut für Weltwirtschaft an der Universität in Kiel. (Jena 1941; Verlag von Gustav Fischer, 18 blz.)

STATISTIEK.

Statistiek voor het Kruideniersbedrijf VIII (1939/1940). 's-Gravenhage 1941. (Uitgave van de Stichting Economisch Instituut voor den Middenstand, 47 blz.)

OVERHEIDSMATREGELEN OP ECONOMISCH GEBIED.

HANDEL EN NIJVERHEID.

Algemeen vorderingsbesluit. Nadere regeling van de vaststelling der schadeloosstelling bij vordering of gebruik van goederen ingevolge het Algemeen Vorderingsbesluit 1940. (E.V. 24/10/41, pag. 1588; Stct. No. 205).

Electrisch installatiemateriaal. Beperking van den handel in electrisch installatiemateriaal. (E.V. 24/10/41, pag. 1589; Stct. No. 203).

Handel en ambacht. Beschikking waarbij de verplichting wordt opgelegd tot inschrijving bij de organisatie-commissie aan alle ondernemingen en ondernemers, behoorende tot den handel en/of het ambacht, onderscheiden in verschillende categorieën. (E. V. 17/10/41, pag. 1556; Stct. No. 198).

Keramische industrie. Detailhandelaren, die in 1940 ingekocht, zijn verplicht zich bij de Sectie Keramische Industrie van het Rijksbureau voor Verwerkende Industrie te laten inschrijven. (E.V. 24/10/41, pag. 1591; Stct. No. 202).

Liquidatiebesluit 1941. Afkondiging van de Eerste Uitvoeringsbeschikking op het Liquidatiebesluit 1941. Hierbij worden o.m. nadere bepalingen gegeven inzake de termijnen voor het nemen en uitvoeren van ontbindingsbesluiten en inzake de waardeering der activa en bepaalde gevallen. (E.V. 24/10/41, pag. 1589; Stct. No. 202).

Ondernemersorganisaties. Besluit op grond waarvan alle vereenigingen en stichtingen van ondernemers, haar federaties, bonden en dergelijke organisaties zich voor 1 November 1941 moeten aanmelden. Deze verplichting geldt niet voor organisaties op het gebied van den land- en tuinbouw en vee- en pluimveehouderij. (E.V. 17/10/41, pag. 1552; Stct. No. 199).

Organisatie bedrijfsleven. Bij beschikking van de organisatie commissie voor het bedrijfsleven zijn thans ingesteld de hoofdgroep industrie met diverse bedrijfs- en vak- en ondervakgroepen en de bedrijfspgroepen van verwerkende industrieën van agrarische producten. (E.V. 17/10/41, pag. 1554; Stct. Nos. 197, 198 en 199).

Papier. Nadere voorschriften inzake de organisatie van papierverwerkers en papierhandelaren. (E. V. 17/10/41, pag. 1556).

Prijsregelingen. Nadere prijsvoorschriften met betrekking tot het vaststellen van maximumprijzen voor den verkoop van voederaardappelen, voederbieten en andere veevoederproducten. (E.V. 17/10/41, pag. 1555; Stct. No. 199).

Rechtspraak. Ingevolge verordening van den Rijkscommissaris kan ook opzettelijk verstoring van de economische ontwikkeling als sabotage met den dood worden gestraft. (E.V. 24/10/41, pag. 1589; V. B. No. 43).

LANDBOUW EN VOEDSELVOORZIENING.

Broodgraan van eigen oogst. Telers van tarwe en rogge worden ook dit jaar in de gelegenheid gesteld een hoeveelheid broodgraan van eigen oogst te behouden. (E. V. 17/10/41, pag. 1555).

Cichorei. Verbod tot het verhandelen, vervoeren en verwerken van cichorei- en witlofwortelen en afvalproducten, behoudens in speciale gevallen of indien door de akkerbouw-centrale vergunning is verleend. (E. V. 17/10/41, pag. 1555; Stct. No. 199).

Hooi. Bij N.I.C.A.-bestuursbesluit is thans bepaald, dat het vervoer van hooi vrij is. Koop en verkoop blijven echter aan beperkende bepalingen onderworpen. (E. V. 17/10/41, pag. 1555).

Fruit. Nadere bepalingen inzake het verhandelen van appels en peren. (E. V. 17/10/41, pag. 1555; Stct. No. 199).

Karnwerktuigen. Het vervaardigen en verhandelen van karnwerktuigen met een inhoud van minder dan 35 liter is verboden. (E. V. 17/10/41, pag. 1555).

Pacht. Verlenging van den termijn, van 23 Juli 1941 tot 23 Maart 1942, waarbij mobiele pachtcontracten bij het Pachtbureau moeten worden aangemeld. (E. V. 17/10/41, pag. 1554 Stct. No. 200).

GELD-, CREDIET- EN BANKWEZEN EN BELASTINGEN.

Betalingsverkeer met het buitenland. De afwikkeling van het betalingsverkeer met *Griekenland* kan over de clearingrekening via Berlijn plaats vinden. (E. V. 17/10/41, pag. 1552).

Omzetbelasting. Nadere resoluties inzake de heffing van de omzetbelasting met betrekking tot levering aan publiekrechtelijke lichamen. (E. V. 17/10/41, pag. 1552).

Resolutie van den Secretaris-Generaal van het Departement van Financiën met betrekking tot de vrijstelling van omzetbelasting bij leveringen van melk door veehouders aan de organisatie van melkveeouders als bedoeld in het Crisis-Melkbesluit 1936. (E.V. 24/10/41, pag. 1590).

VERKEER.

Posterijen. Van 17 October af kunnen binnenlandsche telegrammen wederom per telefoon worden opgegeven. (E.V. 24/10/41, pag. 1589).

STATISTIEKEN.

BANKDISCONTO'S.

Ned. (Disc. Wiss. 2½)	28 Juni '41	Lissabon	4	31 Mrt. '41
Bk. (Bel. Bl. Eff. 3½)	28 Aug. '39	Londen	2	26 Oct. '39
(Vrsch. in RC 3½)	28 Aug. '39	Madrid	4	23 Nov. '38
Athene	5 21 Juli '41	N.-York F.R.B.	1	27 Aug. '37
Batavia	3 14 Jan. '37	Oslø	4½	21 Sept. '39
Belgrado	5 1 Febr. '35	Parijs	1½	17 Mrt. '41
Berlijn	3½ 9 Apr. '40	Praag	3	1 Jan. '36
Boekarest	3 12 Sept. '40	Pretoria	3½	15 Mei '33
Brussel	2½ 25 Jan. '40	Rome	4½	18 Mei '36
Boedapest	3 22 Oct. '40	Stockholm	3½	17 Mei '40
Calcutta	3 28 Nov. '35	Tokio	3.5	21 Juli '41
Helsingfors	4 3 Dec. '34	Warschau	4½	18 Dec. '37
Kopenhagen	4 15 Oct. '40	Zwits. Nat. Bk.	1½	25 Nov. '36

½) 3 pCt. voor wissels, promessen en leeningen met een looptijd van meer dan 120 dagen.

ZILVERPRIJS.

GOUDPRIJS.

Londen *)		N. York *)		A'dam *)		Londen *)	
21 Oct. 1941..	23½/₄	—	21 Oct. 1941..	2125	168/—	—	—
22 „ 1941	23½/₄	—	22 „ 1941..	2125	168/—	—	—
23 „ 1941	23½/₄	—	23 „ 1941..	2125	168/—	—	—
24 „ 1941	23½/₄	—	24 „ 1941..	2125	168/—	—	—
25 „ 1941	23½/₄	—	25 „ 1941..	2125	168/—	—	—
27 „ 1941	23½/₄	—	27 „ 1941..	2125	168/—	—	—
28 Oct. 1940..	—	34½/₄	28 Oct. 1940..	2125	168/—	—	—
23 Aug. 1939..	18½/₄	37½/₄	23 Aug. 1939..	2110	148/6½	—	—

*) In pence p. oz. stand. *) Foreign silver id \$c. p. oz. fine. *) In gulden per kg 1000/1000. *) In sh. p. oz. fine.

KOERSEN VASTGESTELD DOOR HET NEDERLANDSCH CLEARINGSTUUT.

(met data van vaststelling)

Belga's	30.14	7 Aug. '40	Turksche	—	—
Zw. Francs	43.56	11 Oct. '40	Ponden	1.45½	29 Dec. '39
Fr. Francs	3.77	6 Mrt. '41	Pengoe (Hongarije)	—	—
Lires	9.91	3 Juli '41	(oude schuld)	36.52	20 Dec. '40
Deensche Kr.	36.37	17 Febr. '41	Pengoe	—	—
Noorsche Kr.	42.82	21 Dec. '40	(nwe. schuld)	45.89	20 Dec. '40
Zweedsche Kr.	44.85	13 Aug. '40	Zloty (Polen)	—	—
Finsche Mark	3.82	2 Juli '41	(oude schuld)	35.00	28 Jan. '41
Dinar (Joego-Slavië)	—	—	(nwe. schuld)	37.68	11 Febr. '41
(oude schuld)	3.43	16 Aug. '40	Lei i.	1.28	24 April '41
Dinar	—	—	Slow. Kr.	6.48	10 Juni '39
(nwe. schuld)	3.77	1 Juli '41	Drachmen	—	—
Lewa (Bulgarije)	2.3025	Nov. '40	(Griekenland)	1.26	8 Oct. '41

